

Birkaç kitap birden okumak eskiden beri hoşuma gider. Bazı aklımı yerinden oynatan kitaplar vardır, bunları dikkatlice okuyup bitiremezsem hasta olurum. Bunları tek okurum, bunların dışında bazen iki bazen da üç kitabı birden okuduğum az değildir. Şu sıra okuduklarımın hepsi Almanca...

Kognition: Sven Walter'in 150 sayfalık kitabı için sadece muhteşem denilebilir. Kognition kelimesinin Türkçe karşılığı biliş demekmiş. Bence bu kelimenin karşılığı sayılmaz. Kognition (İngilizcesiyle Cognition) zihin felsefesiyle ilgili bir kavramdır ve bu da ilgilendiğim ana konudur diyebilirim. Beni özellikle ilgilendiren "genişlemiş zihin" olarak ifade edilebilecek bölümdür. Bu anlayış zihin felsefesinde yeni sayılır, 35 yıllık tarihi bulunuyor. Zihnin beyinden ibaret olmadığını, beyin dışıyla bağlantı kurarak çalıştığını ve bunun değişik çeşitlerini anlatır. Çok bilinen örnek, unutkan bir insanın kullandığı not defteridir. Aklında tutamadığı bilgileri oraya yazar. Genişlemiş zihin anlayışına göre bu not defteri zihne dahildir. Akılda tutup hatırlamakla, bu deftere bakıp hatırlamak aynı şeydir.

Tahmin edebileceğiniz gibi genişlemiş zihin anlayışı değişik bölümlere ayrılıyor, bunlar arasında özellikle ilgimi çeken ise sosyal zihindir. Tartışmalı bir konu, var böyle bir şey ama tarifi sorunlu ya da tartışmalıdır. Kolektif zihin var, ama kolektif beyin bulunmuyor. Grup çalışmasında beş kişi bir konuyu tartışıp ortak sonuca vardılar diyelim. Burada grup zihni söz konusudur ama beyinler bireyseldir. Beş kişinin bireysel beyinleri dışında ayrıca bir de kolektif beyin yoktur. Kolektif zihin nasıl oluşur, büyük bir sorudur.

Buradan insan evrimine geçiliyor. Önceki bir yazıda da sözünü etmiştim, Darwin'in evrim teorisi ciddi olarak eksiktir, canlıların evrimini doğaya uymak temelinde anlayan ve yıllardan beri değişmemiş olan marksist-leninist anlayış da aynı şekilde ciddi olarak eksiktir. Her canlı aynı zamanda kendi evrimini örgütleyen bir yapıya sahiptir. Çevreye uymakla yetinmez, o çevreyi değiştirerek kendine daha uygun duruma getirir. Evrimde çevre canlıyı değiştirirken, canlı da çevreyi değiştirir.

Buradan insanın evrimine geçiliyor ya da zihin arkeolojisi denilen bölüme... İnsanı hayvan ve bitki gibi diğer canlılardan ayıran apayrı bir evrimi bulunuyor. İnsan evrimleşirken çevresindeki dünyayı ciddi oranda değiştiriyor. Bu basit gibi görünen gerçeklik için 1930'lu yıllarda

Heidegger'e kadar beklemek gerekmiş. "Taş dünyayı değiştirmez, hayvan biraz, insan ise çok değiştirir."

Bu değişimi nasıl ölçeceksiniz sorusunun cevabı ise tarihte insanın ürettiği maddi ve sosyal varlıklarda aranıyor. Maddi üretimin yanı sıra din, aile yapısı gibi insan üretimleri aynı zamanda onun o dönemdeki zihin yapısını da ortaya koyuyor.

Pazartesi günü üniversite başlıyor ve alacağım derslerden bir tanesi de "Aklın Arkeolojisine Giriş"... İkinci bölümü ama sorun değil, konuyu zaten biliyorum, ilk bölümü de öğrenirim.

Şempanze ile insanın DNA'sının yüzde 99'u aynıdır ama bu iki canlı birbirinden çok farklıdır. İnsanın bu kadar farklı evrimleşmesinin motifleri nelerdir? Birkaç ay önce bu konunun uzmanı Tomasello'yu keşfettim ve bütün kitaplarını aldım. Onun tezi, insanın farklılığının kolektivitede yattığıdır. Kolektif davranış diğer canlılarda da var ama insandaki oldukça gelişmiş durumda... Bu konuda hayvanlarla yapılan sayısız deneyleri anlattığı bölümleri okurken doğrusu sıkıldım. Gerekli, buna diyeceğim yok... Mesela bir farenin kafasındaki kavramların hangi düzeyde ve nasıl oluştuğunu inceliyor. Kavram oluşmasında gelişmiş dil ve bu yolla kurulan iletişim çok önemli...

Bu konuyu burada keseyim, çok uzayacak...

İkinci kitap, **Die Entstehung des Islam – Die ersten Hundert Jahre** (İslamın Ortaya Çıkışı, İlk Yüz Yıl). Önceki kitabı bitirmiştım ama Lutz Berger'in bu kitabı henüz bitmedi. İslamın doğuşundan itibaren politika ve şiddetle nasıl iç içe olduğunu Muhammed'in hayatına dayanan örneklerle anlatan güzel bir kitap... İslamın hızla yayılmasını sağlayan ilk askerlerinin sahip oldukları özellik sonraki yüzyıllarda da sürmüş denilebilir. Bu dünyada iyiler çünkü her savaşta belirli bir ganimet payları bulunuyor. Bu pay olmasaydı asker bulunamazdı. Ölürlerse de şehit olup cennete gideceklerine inanıyorlar. İki dünyada da iyi durumdalar anlayacağınız...

Bizde bir dönem adı çok geçen Medine Vesikası bu kitapta da bulunuyor. Ali Bulaç'ın anlattığı farklı dinlerin birlikte barış içinde yaşaması anlayışıyla pratikte gerçekleştirenler birbirinden oldukça farklı. Bunu Faik Bulut'un "**Allah Devletinde Demokrasi**" kitabından da biliyordum, bu kitaptaki anlatım da ek bilgi oldu...

Daha okuyorum...

Üçüncü kitap ise, hayatımın kitabı diyebileceğim kitabın yorumudur. Almancası ve alt başlığı uzun olduğu için sadece Türkçesini vereyim: Nietzsche'nin Zerdüşt Böyle Dedi Kitabıyla İlgili Felsefi Açıklamalar.

Yazar Annemarie Pieper, tanınmış Nietzsche yorumcuları arasındadır.

Zerdüşt Böyle Dedi, hayatımın kitabıdır. Bu kitabı 19 yaşında ODTÜ birinci sınıftayken okumuştum. O zaman da yeni çıkan hemen her kitabı alır ve ağır derslerden fırsat bulduğum oranda okurdum. Bu kitabı okuduktan sonra bir hafta kendime gelememiştim. Kafamda "Nasıl bir hayat yaşamam gerekir?" sorusuna verdiğim cevap vardı ve bu kitap benim o yaşta yeterince ifade edemediğim bu cevabı gayet güzel anlatıyordu.

Pieper'in belirttiğine göre bu kitap Almancanın en çok okunan yapıtlarından bir tanesidir. 1884'te yazılan bu kitap yayınlandığı günden beri büyük ilgi konusudur ve hakkında sayısız yorum yazılmıştır. Almancada sürekli olarak yeniden basılır ve her yeni baskıyı almaya kalkmak gibi saçma bir iş yapmaktan zorlukla vazgeçerim. Bu kitapla ilgili felsefi yorumları okumak gerekir ve 420 sayfalık bu kitap da sadece ilk bölümün yorumunu içeriyor. Tahmin edebileceğiniz gibi ağır bir kitap...

Nietzsche'nin ilk okuduğumdan bu yana beni şiddetle etkileyen belirlemesi insanla ilgilidir. Kitap bir yaşam felsefesini anlatır: "İnsan hayvanla üst insan arasında geçiştir, insan aşılması gereken bir varlıktır."

Bu belirleme üzerine ansiklopedi bile yazılabilir.

Ne zaman canım sıkılsa, işler ters gitse Varlık Yayınları'nda çıkan kitabın güzel çevirisini karıştırırım, altını çizdiğim bölümler vardır, aklım bunlara gider.

Zerdüşt Böyle Dedi çok sayıda metaforik belirleme içerdği için yorumları da farklı oluyor. Pieper'in kitabının başlarında sayılırım ve bir yorumu özellikle hoşuma gitti. Nietzsche dengeden, insanın dengeye ulaşmasından söz ediyor. Nietzsche'ye göre denge, sabit bir durum değildir, sürekli hareketi içerir. İnsan sürekli yükselip düşerek, sürekli hareket içinde dengeye ulaşır ve bu denge ulaşıldıktan sonra bile değişebilir.

Burada ifade edilen denge'yi yükseliş ve düşüşlerin ortalaması olarak görmek yanlış olmaz sanırım.

Okuyalım bakalım...